

ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ

Το κίνημα του ρομαντισμού επηρέασε πολλές τέχνες και κυριάρχησε στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία από τα τέλη του 18ου αιώνα μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα.

Βασικά χαρακτηριστικά
Ο ρομαντισμός προβάλλει το συναίσθημα, την ελευθερία και τη φαντασία.
Στα ρομαντικά ποιήματα υπάρχει το παράδοξο, το μυστηριώδες, το υπερφυσικό στοιχείο και το όνειρο.
Εκφράζονται τα προσωπικά συναισθήματα του ποιητή και του ήρωα: η μελαγχολία, η απαισιοδοξία, η θλίψη για μοιραίους και ανεκπλήρωτους έρωτες ή η νοσταλγία για το παρελθόν.
Θέματα: θεός, περιπέτεια, έρωτας (καταδικασμένος), ηρωισμός, αγώνες των λαών για ελευθερία, φύση, θρύλοι και παραδόσεις λαών.
Σκηνικά: νυχτερινά φεγγαρόλουστα τοπία, ερείπια, τάφοι, αρχαιολογικοί χώροι, άνεμος, ομίχλη, θάλασσα, σκιερά δάση, μακάβριες εικόνες θανάτου.
Μορφή: πλούσιο λεξιλόγιο, πολλές εικόνες και εκφραστικά μέσα.

Ο Ρομαντισμός στην ελληνική ποίηση

Κυριαρχεί στη νεοελληνική λογοτεχνία την περίοδο: 1830-1880

1) Παλαιά Αθηναϊκή Σχολή ή Φαναριώτες (1830-1850): η ποίησή της χαρακτηρίζεται από:

- στροφή στο ένδοξο παρελθόν (αρχαίο και πρόσφατο)
- μελαγχολία που φτάνει ως την απαισιοδοξία και την έμμονη ιδέα του θανάτου
- πομπώδες ύφος (μεγαλοστομία, επαναλήψεις, αποστροφές), γλώσσα καθαρεύουσα και χαλαρή έκφραση που φτάνει ως την προχειρολογία

Κυριότεροι εκπρόσωποι: Παναγιώτης Σούτσος, Αλέξανδρος Σούτσος, Γεώργιος Ζαλοκώστας, Αλέξανδρος Ραγκαβής, Ιωάννης Καρασούτσας, Αχιλλέας Παράσχος.

2) Επτανησιακή Σχολή: η ποίησή της χαρακτηρίζεται από:

- την αγάπη για την πατρίδα, τη θρησκεία, τη φύση και τη γυναίκα, τη λατρεία για τον έρωτα
- τη δημοτική γλώσσα

Κυριότεροι εκπρόσωποι: Διονύσιος Σολωμός, Ανδρέας Κάλβος, Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, Γεράσιμος Μαρκοράς, Λορέντζος Μαβίλης.

ΠΑΡΝΑΣΣΙΣΜΟΣ

Ο παρνασσισμός ξεκίνησε από τη Γαλλία και κυριάρχησε στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία το διάστημα 1850-1880

Βασικά χαρακτηριστικά

Μορφή: οι παρνασσιστές επεξεργάζονται το στίχο, σέβονται τους ρυθμικούς, στιχουργικούς και μετρικούς κανόνες και την ομοιοκαταληξία. Για αυτό προτιμούν να γράφουν ποιήματα σταθερής μορφής όπως είναι το σονέτο.

Δίνουν σημασία στην ακρίβεια της έκφρασης και στη λεπτομέρεια.

Αντλούν τα θέματά τους από τη μυθολογία και τους χαμένους πολιτισμούς της αρχαιότητας, κυρίως τον ελληνικό και τον ινδικό.

Στα ποιήματά τους υπάρχει γαλήνη, ηρεμία και απάθεια, απουσιάζει το πάθος και το συναίσθημα, η ανθρώπινη παρουσία και η αληθινή ζωή.

Για αυτούς το ποίημα πρέπει να έχει την ομορφιά ενός αρχαίου αγάλματος.

Ο Παρνασσισμός στην ελληνική ποίηση

Ο παρνασσισμός εμφανίζεται στη νεοελληνική λογοτεχνία με τη λεγόμενη Νέα Αθηναϊκή Σχολή το 1880

Παρνασσιακά ποιήματα έγραψαν κυρίως οι ποιητές:

Κωστής Παλαμάς, Λορέντζος Μαβίλης, Ιωάννης Γρυπάρης, Γεώργιος Δροσίνης αλλά και μεταγενέστεροι ποιητές όπως ο Άγγελος Σικελιανός και ο Κώστας Βάρναλης.

Οι Έλληνες παρνασσιστές διαφέρουν από τους Γάλλους στα εξής:

- Δεν έφτασαν ποτέ στην πλήρη απάθεια (έχουν συγκρατημένο συναίσθημα).
- Χρησιμοποιούν απλή καθημερινή γλώσσα (δημοτική).

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΣ

Ο συμβολισμός είναι ένα ρεύμα που εμφανίστηκε στη Γαλλία στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και επηρέασε κυρίως την ποίηση και λιγότερο τη μουσική και τη ζωγραφική. Γεννήθηκε ως αντίδραση στην ψυχρότητα του παρνασσισμού και συνιστά μια επιστροφή στη ρομαντική ποίηση.

Βασικά χαρακτηριστικά
Οι συμβολιστές δίνουν έμφαση στον εσωτερικό κόσμο των ανθρώπων. Τα αντικείμενα-πράγματα του εξωτερικού κόσμου και τα στοιχεία της φύσης χρησιμοποιούνται ως σύμβολα, για να αποδώσουν τα συναισθήματα, τις ψυχικές διαθέσεις τους.
Υποβλητικότητα-υπαινικτικότητα: στα ποιήματα υπάρχει ένα κλίμα ρευστό, θολό, ασαφές. Οι ιδέες και τα συναισθήματα δε λέγονται καθαρά, αλλά υποβάλλονται μέσα από εικόνες.
Μελαγχολία, απαισιοδοξία, θλίψη, διάθεση ονειροπόλησης.
Η μουσικότητα του στίχου (πλούσια ομοιοκαταληξία, λέξεις μελωδικές, επαναλήψεις λέξεων ή φράσεων)
Καινοτομίες στη μορφή και στην έκφραση: χαλαρή ομοιοκαταληξία, ανομοιοκατάληκτος ή ελεύθερος στίχος, πολλά και πρωτότυπα σχήματα λόγου, ιδιόρρυθμη σύνταξη, νέο λεξιλόγιο.

Ο συμβολισμός προετοίμασε το έδαφος για τη μετάβαση από την παραδοσιακή στη νεότερη ποίηση.

Ο συμβολισμός στη νεοελληνική ποίηση

Το ρεύμα του συμβολισμού εμφανίζεται στην ελληνική ποίηση στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και επηρέασε δύο ομάδες ποιητών:

- 1) Ποιητές της Νέας Αθηναϊκής Σχολής (1900-1910): από το συμβολισμό επηρεάστηκαν οι Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Γιάννης Καμπύσης, Σπήλιος Πασαγιάννης, Απόστολος Μελαχρινός, Ιωάννης Γρυπάρης, Κωστής Παλαμάς, Κ. Π. Καβάφης.
- 2) Ποιητές της γενιάς του 20 (Νεοσυμβολιστές): σε αυτήν την ομάδα ανήκουν οι ποιητές: Κώστας Καρυωτάκης, Κώστας Ουράνης, Ναπολέων Λαπαθιώτης, Τέλλος Άγρας, Μήτσος Παπανικολάου, Μαρία Πολυδούρη.
Αυτοί οι ποιητές εκφράζουν στα ποιήματά τους την απογοήτευση, την απαισιοδοξία, την ανία, το ανικανοποίητο του μοναχικού ατόμου που έχει τραυματιστεί από την πραγματικότητα, έχει κλειστεί στον εαυτό του και αναζητά λύτρωση στη φυγή ή στο παρελθόν.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ: ο πρόδρομος του μοντερνισμού

Ο Καβάφης αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση ποιητή. Δεν ακολούθησε πιστά κανένα ρεύμα. Στην αρχή της καλλιτεχνικής του δημιουργίας επηρεάστηκε από το ρομαντισμό, στη συνέχεια υιοθέτησε στοιχεία του παρνασσισμού (θέματα εμπνευσμένα από την αρχαιότητα). Από το 1893 στρέφεται στο συμβολισμό και από το 1911 διαμορφώνει το προσωπικό του ύφος (περίοδος ωριμότητας). Ο ίδιος θεωρούσε ως κύριο σώμα του έργου τα 129 ποιήματα που δημοσίευσε από το 1911 έως το 1933.

Κατηγορίες καβαφικών ποιημάτων

1. Ιστορικά
2. Φιλοσοφικά
3. Αισθησιακά ή ηδονικά

Βασικά χαρακτηριστικά
Θέματα: ο Καβάφης εμπνέεται από την ιστορία (κυρίως η ελληνιστική και η ρωμαϊκή εποχή, αλλά και η βυζαντινή περίοδος) και τη μυθολογία.
Γλώσσα: ιδιότυπη με πολλά στοιχεία καθαρεύουσας αλλά και δημοτικής και με πολλούς ιδιωτισμούς της Κωνσταντινούπολης.
Στίχος: ελευθερωμένος (οι στροφές δεν έχουν ίσο αριθμό στίχων, οι στίχοι είναι ανισοσύλλαβοι, το μέτρο είναι iamβικό, απουσιάζει η ομοιοκαταληξία).
Τόνος: διδακτικός (β' πρόσωπο, προτροπές)
Ύφος: λιτό, πυκνό (χωρίς πολλά διακοσμητικά επίθετα και πλούσια εκφραστικά μέσα)
Ειρωνεία: τραγική και λεκτική
Δραματικότητα (θεατρικότητα): στα ποιήματά του υπάρχουν πρόσωπα που δρουν σε συγκεκριμένο χώρο, διάλογος, εικόνες που διαδέχονται η μια την άλλη σαν σκηνές θεατρικού έργου.
Υπαινικτικότητα: χρησιμοποιεί κάποια ιστορικά ή μυθολογικά πρόσωπα ως σύμβολα ή προσωπεία, για να μιλήσει για το παρόν.
Ρεαλισμός (η αφήγηση και οι περιγραφές του είναι ρεαλιστικές)

Η ποίησή του εξαιτίας της γλώσσας, του στίχου και του ύφους της χαρακτηρίζεται ως πεζολογική.

ΜΟΝΤΕΡΝΑ ΠΟΙΗΣΗ: ΜΟΝΤΕΡΝΙΣΜΟΣ

Ο μοντερνισμός είναι ένα πνευματικό κίνημα που άκμασε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ιδιαίτερα μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αμφισβήτησε τους παραδοσιακούς κανόνες και ανανέωσε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας (τέχνη, επιστήμη, τρόπο ζωής).

Ο ελληνικός μοντερνισμός

Εμφανίζεται στην Ελλάδα με τους ποιητές της Γενιάς του '30, οι εκπρόσωποι της οποίας εισήγαγαν νέα πρωτοποριακά ρεύματα στη λογοτεχνία και ανανέωσαν την ελληνική παράδοση.

Βασικοί εκπρόσωποι: Γιώργος Σεφέρης, Οδυσσέας Ελύτης, Γιάννης Ρίτσος, Νικηφόρος Βρεττάκος.

Βασικά χαρακτηριστικά

Η χρήση των μύθων και της ιστορίας και η μεταφορά τους στο παρόν, δηλαδή μέσα από τους μύθους και την ιστορία οι μοντερνιστές εκφράζουν σύγχρονες εμπειρίες.

Ιδιαίτερα σκοτεινό, υπαινικτικό περιεχόμενο (σύμβολα, πολυσημία λέξεων)

Απουσία λογικής αλληλουχίας: τα νοήματα δεν ακολουθούν μια φυσική νοηματική σειρά, οι στίχοι μπορεί να μην έχουν καμιά νοηματική σχέση μεταξύ τους. Οι εικόνες διαδέχονται η μια την άλλη με το μηχανισμό του συνειρμού.

Ελεύθερος στίχος (χωρίς μέτρο και ομοιοκαταληξία, χωρίς σταθερό αριθμό συλλαβών σε κάθε στίχο, χωρίς στροφές), χρήση α΄ ρηματικού προσώπου

Τα παραθέματα και οι παραπομπές.

Καθημερινό λεξιλόγιο αλλά και χρήση λόγιων λέξεων. Χρησιμοποιούνται λέξεις ή φράσεις από οποιαδήποτε περιοχή του προφορικού ή γραπτού λόγου.

Προτάσεις ελλειπτικές ή αποσπασματικές, πρωτότυποι συνδυασμοί λέξεων

ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Ο υπερρεαλισμός ξεκίνησε στη Γαλλία το 1924 και επηρεάστηκε από την ψυχανάλυση. Υπήρξε το πιο πρωτοποριακό κίνημα που εξαπλώθηκε σε πολλά είδη τέχνης. Σύμφωνα με τον υπερρεαλισμό, ο ποιητής δεν πρέπει να μείνει εγκλωβισμένος στην πραγματικότητα της καθημερινής ζωής, αλλά χρησιμοποιώντας τη φαντασία, την τύχη να έρθει σε επαφή με το υποσυνείδητό του, να καταγράψει τα όνειρά του χωρίς καμιά παρέμβαση της λογικής (αυτόματη γραφή). Έτσι θα φτάσει σε μια υπέρ-πραγματικότητα.

Βασικά χαρακτηριστικά
Περιέχει στοιχεία όπως ο έρωτας, το χιούμορ, το όνειρο και το παράλογο.
Απουσία λογικής αλληλουχίας, συνειρμική σύνθεση των σκηνών, όπως ακριβώς γίνεται στην κατάσταση του ονείρου.
Εικονοπλαστική φαντασία: εντυπωσιακές εικόνες, παράλογες και τολμηρές μεταφορές που δεν ερμηνεύονται με τη λογική αλλά με τη φαντασία.
Ελεύθερος στίχος (χωρίς μέτρο και ομοιοκαταληξία, χωρίς σταθερό αριθμό συλλαβών σε κάθε στίχο, χωρίς στροφές).
Χαλαρή στίξη ή αστιξία (απουσιάζουν εντελώς τα σημεία στίξης).
Απόλυτη ελευθερία στο λεξιλόγιο, απρόσμενοι συνδυασμοί λέξεων. Χρησιμοποιούνται λέξεις ή φράσεις από οποιαδήποτε περιοχή του προφορικού ή γραπτού λόγου.

Ο υπερρεαλισμός στην ελληνική ποίηση

Ο υπερρεαλισμός εμφανίζεται στην Ελλάδα μετά το 1935. Γνήσιοι υπερρεαλιστές είναι ο Αντρέας Εμπειρίκος και ο Νίκος Εγγονόπουλος. Ωστόσο επηρέασε το έργο και των εξής ποιητών: Νίκου Γκάτσου, Οδυσσέα Ελύτη, Γιάννη Ρίτσου, Μίλτου Σαχτούρη.